

A Székelyföld megyéi: Maros, Kovászna, Hargita megye, tulajdonképpen a régi székely székek, elégedetlenek a mai romániai besorolásokkal, mivel Brassó, Fehér és Szeben megyékkel képezik az ún. közép-romániai régiót. Ugyanis a Székelyföld nem földrajzi, hanem történeti-kulturális egység, régió, amely egyedül is joggal tart igényt az autonómia státusára.

Az ismertett kötet a régiókatató tudomány műfajában biztató munka, amely a további kutatások eredménye, ösztönzője lehet. (Horváth Gyula szerkesztő: *Székelyföld. A Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja–Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2003. 452 p.*)

Egyed Ákos
az MTA külső tagja

Közelítések a magyar filozófia történetéhez

A hazai véleményformálókat évszázadok óta foglalkoztatja az a kérdés, hogy miképpen kapcsolódnak a magyar szellemteljesítményei az eszmék nemzetközi forgalmához, és hogyan helyezhetők el a magyar tudósok eredményei az európai kultúrában.

Közép-Európában a szóban forgó probléma létjogosultsága egyetlen tudományág esetében sem vitatható, így a filozófiatörténet vonatkozásában is megkerülhetetlen. Bár a kortárs filozófusok jelenléte és hatása a magyarországi közéletben rendszerint jól érzékelhető, a magyar filozófia *történetéről* azonban a közvélemény kevésbé tájékozott.

A magyar filozófia történetét elemző legfrissebb kutatásokat összegezi a *Közelítések a magyar filozófia történetéhez* című tanulmánykötet, amely 2004 tavaszán látott napvilágot. A könyv szerzői magyarországi és határainkon túli filozófusok és eszmetörténészek. Bár a magyar filozófiatörténet egészének feldolgozása pillanatnyilag még nem lehet elérhető közelségben, a szerzők mégis sikerrel vállalkoztak egy rendkívüli terjedelmű eszmetörténeti anyag rekonstruálására és értelmezésére.

A szerkesztők, *Mester Béla* és *Perecz László*, a téma iránt tanúsított alaposággal, ám a kreativitást sem nélkülözve rendezték tematikus blokkokba a szerzők munkáit. A

szerkesztői elgondolás egy kialakulóban lévő diszciplína művelőinek írásait foglalta egységes keretbe, mégpedig úgy, hogy a magyar filozófia történetét fejezetenként egy-egy fontos aspektusból veheti szemügyre az olvasó. A kötet írásai tárgyilagosságban és elmélyült kutatói attitűdben fogantak, távol-ságot tartva a specifikusan magyar témák feldolgozásánál időnként kísértő érzelmi fellángolásoktól.

Az első fejezet tanulmányai a magyar filozófia intézményrendszerének és szakterminológiájának kialakulására reflektálnak, és arról is beszámolnak, hogy miképpen hatottak Európa eszmeáramlatai az újkor Magyarországon. A felvilágosodás öröksége, valamint Immanuel Kant és Georg Wilhelm Friedrich Hegel gondolatainak hatása hazánkban is tetten érhető volt a 19. század elejétől a reformkor diskurzusain át a századfordulóig. A kor vitáinak visszatérő kérdése, hogy lehetséges-e sajátosan magyar filozófiát művelni, avagy beépülhet-e a magyar gondolkodók munkássága az európai kánonba.

Mester Béla a magyar filozófiai közeg kialakításának igényét és az önálló intellektuális teljesítmények iránti elkötelezettség példáját mutatta be a Szontagh Gusztáv pályaképét ismertető írásában. *Perecz László* a hazai filozófiai intézményrendszer kialakulását nyomon követő írásában az eszmék fogadtatástörténetét, valamint a magyar bölcsélet autonómiájának kérdését és a szaknyelv alakulását értékelve arra következtetett, hogy a filozófiai

intézmények hálózata összetett, élő viszonyrendszer, ami nem más, mint a tudományos élet és az értő közönség alkotó kapcsolata. A magyar filozófiai műnyelv kifomálódásának Apáczai Csere Jánostól Alexander Bernátig ívelő útjáról írt *Laczkó Sándor*. Írása arról tanúskodik, hogy az anyanyelvi filozofálás megteremtésén fáradozó alkotók munkája – minden buktató ellenére – sikertörténet volt. A bölcseleti élet szövevényes rendszerének jelentős színterei voltak az oktatási intézmények is. *Mészáros András*, a Felső-Magyarország iskolai filozófiáját ismertető dolgozatában a felekezeti iskolák kivételes tanáregyéniségeinek állított emléket.

Egyed Péter és *Gurka Dezső* a kötet második tematikus egységében a 19. század eleji magyar nyelvű filozófiában érvényre jutó külföldi hatásokat elemezték. A kor politikai körülményei a nyugati gondolkodók hazai fogadtatásának lehetőségeit meglehetősen szűkösre szabták. Az elnyomás és korlátozottság légkörében írta meg filozófiai műveit az erdélyi Sipos Pál. Az ő gondolatait mutatta be *Egyed Péter*, mint a korabeli Kant-recepció talán legszínvonalasabb elméleti teljesítményét. *Gurka Dezső* Friedrich Wilhelm Schelling filozófiájának magyarországi vonatkozásait összegezve megállapította, hogy a filozófiai eszmék hatása korántsem volt egyirányú. Winterl József Jakob dualisztikus kémiaja jelen volt Schelling természet-filozófiájában, míg a német gondolkodó világképének természetbölcseleti és etikai dimenziói a magyar reformkor szereplőinél találtak visszhangra.

A magyar filozófia eredményei között kell számon tartanunk azokat a vállalkozásokat is, amelyek a külhoni eszmék integrálásán túl autonóm gondolati teljesítményekre is ösztönöztek. A filozófiai kreativitásnak a maga nemében máig egyedülálló példája Böhm Károly pályája. A harmadik fejezet szerzői a rendszeralkotó magyar filozófus gondolatait elevenítették fel. *Ungvári-Zrínyi*

Imre az alapkérdéseket elemző és a filozófia önreflexiójának nagyszabású feladatát is magára vállaló beállítódásra hívja fel a figyelmet Böhm gondolatrendszerében, s értelmezése szerint a magyar gondolkodót életműve Wilhelm Dilthey, Heinrich Rickert és Wilhelm Windelband egyenrangú pályatársává avatta. *Tonk Márton* a kantianizmus magyarországi hatásait vizsgálva mutatta be a Böhm-tanítvány Tavaszy Sándor munkásságát és a Kant örökségét feldolgozó Badeni iskola, valamint Tavaszy filozófiájának háttértörténeti összefüggéseit is feltárta. *Bretter Zoltán* tanulmányában két tipikus és egymással polemizáló filozófiai műveltségesség összehasonlítását végezte el. Az önmeghatározás és a nemzetközi felzárkózás alternatíváját képviselte az önálló filozófiai rendszer megfogalmazása mellett síkraszálló Böhm Károly, illetve a klasszikusok magyarra fordítását céljával kitűző program vezéralakja, Alexander Bernát. Az alkotó filozófia és a párhuzamosan kialakuló intézményrendszer problematikájára mutatott rá *Vasile Muscă*, amikor az életképes filozófiai vállalkozásokat a modernitás kritériumaként értelmezte. A német idealizmus rendszerformáló igénye észlelhető Titu Maiorescunál és Böhm Károlynál is, ám a román és a magyar gondolkodó pályaképét összehasonlító tanulmánya szerint az eltérő társadalmi kontextus mindkét szerzőt szükségképpen más és más eredményekhez vezette.

A hazai társadalomfilozófia lehetőségeit és a magyar politikai gondolkodás jelentős fejezeteinek tanulságait összegezték a kötet utolsó részének szerzői. *Gángó Gábor* bemutatja a jobbára íróként és politikusként közismert Eötvös József államtudományi elképzeléseit és a rájuk vonatkozó kortárs, valamint a századforduló környékén megfogalmazódó reflexiókat. A politikai gondolkodó Eötvös jelentőségét nem kisebbítheti az a körülmény sem, hogy műveinek nemzetközi visszhangja a korban elmaradt, sőt, ma-

gyarországi fogadtatásukat is beárménykolták a felszínes és politikai indíttatású reakciók. A 19. századi magyar progresszívek körében azonban minden kétséget kizáró elismertségre tett szert Eötvös angol kortársa, John Stuart Mill. A brit filozófus fontosabb műveinek fordítása a kiegyezést követő alig egy évtized alatt elkészült, és írásai a századvégi diskurzusok számára szinte megkerülhetlenné váltak. *Mester Béla* Mill magyar recepcióját értelmezve azt is megvizsgálta, hogy miképpen hatott Mill filozófiája Asbóth János és Kállay Béni politikai elképzeléseire. Két rendkívüli magyar tudós pályafutásának szentelte esettanulmányát *Kovács Gábor*. A jogfilozófus Horváth Barna és híressé vált tanítványa, Bibó István az európai felzárkózást szorgalmazó nemzeti urbánus réteg örököseiként a humánus értékeket mindig szem előtt tartó társadalmi reformok elkötelezettjei voltak. Kivételes felismeréseik ellenére

karrierjüket mégis derékba törte a huszadik század történelme, hiszen sorsuk a külső és belső száműzetés lett, s így munkájuk befejezetlen mű maradt.

A magyar filozófia történetének ismerete és művelése napjainkban még nem számít evidenciának, bár az elmúlt évtizedben kibontakozó ígéretes vállalkozások arra utalnak, hogy a témakörben mozgó kutatások egyre inkább létjogosultságot nyernek. A *Közelítések a magyar filozófia történetéhez* feltétlenül jelentős eredménynek tekinthető a nemzeti kultúra fontos szeletének feldolgozásában, és a recenzens abban bízunk, hogy rövidesen a jelen kötet folytatását is olvashatja. (*Mester Béla – Percz László szerk.: Közelítések a magyar filozófia történetéhez. Magyarország és a modernitás. Aron Kiadó, Budapest, 2004, 432 p.*)

Dinnyei Béla

tanár, PhD-hallgató, ELTE BTK

Monográfia a térszerkezet mikroelemeinek összekapcsolásáról

A 20. és a 21. évszázad határán, az EU-csatlakozási folyamat közepette a hazai térszerkezet átalakításának is kiemelt fontossága van – a regionális szint és az önkormányzatok kapcsolódásai terén egyaránt. Nyilvánvaló, hogy a politikai döntések háttéranyagát kutatóintézetek dokumentumai jelentik. Ilyen, az előbb vázolt változások tudományos megalapozásában szerepet játszó eredmények, monográfiák sorában tarthatjuk számon Somlyódy né Pfeil Edit bemutatásra kerülő munkáját is.

Az argumentációt elősegítő irodalmi anyag több mint kétszázhusz tételével imponáló. Az összehasonlításra lehetőséget ad az a körülmény, hogy ennek közel harmada idegen nyelvű, elsősorban német, és éppen a szerző munkájának közvetítésével lesznek hozzáférhetőek. A saját publikációk sora meggyőzően demonstrálja, hogy a monográfia-

ban több mint egy évtizedes eredményeivel építkezik a szerző.

A bevezetés problémamegjelölő és ugyanakkor kutatástörténeti is. Megfogalmazásra kerülnek a szervezeti modell mellett a funkcionális teljesítőképesség hiányára utaló lehetséges, sajátos válaszok is.

A munkában csak helyeselhető a jogtörténeti és a történeti fogalomértelmezés. A korábbi struktúrák közül indokolt a tanácsigazgatási rendszer integrációs intézményeinek, variánsainak történeti felfogásban (is) történő bemutatása a harmadik fejezetben. A munka negyedik fejezetét (*Az önkormányzatok közötti együttműködések alkalmazott megoldásai a német jogrendszerben*) különösen kiérleltnek minősíthetjük, hiszen teljes történeti ívet rajzol több mint egy és kétharmad évszázad községi alapjogszabályaiból, kiemelve a közös jellegű formák, a célszövetségek intézménytörténetét. Példamutató, ahogy a 19. század aprólékos vizsgálata után az utolsó negyedévszázad